

N:o 7.

Ank. till Riksd. kansli den 7 mars 1902, kl. 4 e. m.

Andra Kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande n:o 3, i anledning af väckta motioner om skrifvelse till Kongl. Maj:t angående villkoren för försäljning af maltdrycker från s. k. nederlag å annan ort, än där tillverkningen äger rum.

I en inom Andra Kammaren väckt och till utskottet hänvisad *Motionerna.* motion, n:o 9, har herr *J. Sjöberg* hemställt, »att Riksdagen ville i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla om sådan förändring i gällande förordning angående försäljning af maltdrycker m. m., att försäljning af maltdrycker från s. k. nederlag å annan ort, än där tillverkningen äger rum, ej må ske utan vederbörande kommunalstyrelses tillstånd.»

Som emellertid uttrycket »kommunalstyrelse» ansetts kunna gifva anledning till olika tolkningar, har samme motionär i en senare motion, n:o 155, hvilken äfvenledes blifvit till utskottets förberedande behandling öfverlämnad, förtydligat sitt förra yrkande, så att detsamma erhållit följande lydelse: »att Riksdagen ville i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla om sådan förändring i gällande förordning angående försäljning af maltdrycker m. m., att försäljning af maltdrycker från s. k. nederlag å annan ort, än där tillverkningen äger rum, ej må ske utan vederbörande kommunalnämnds och kommunalstämmas tillstånd.»

Den motivering, hvarpå motionären grundar sitt förslag, är helt kort och lyder sålunda:

Ehuru jag fullt beaktar den frihet, svensk medborgare i lag är medgifven att afyttra sitt fabrikat, torde dock förhållanden finnas, som berättiga till viss inskränkning härutinnan; och jag vill härmed fästa uppmärksamheten på ett sådant fall.

Tillverkare af maltdrycker äga att från tillverkningsstället försälja öl till afhämtning till mindre belopp än 10 liter, och härutinnan ämnar jag icke nu föreslå ändring, ehuru, åtminstone hvad landsbygden angår, åtgärders vidtagande till förbud härför helt säkert skulle vara i nykterhetens intresse fördelaktigt. Men flera sådana tillverkare, för att blifva af med sin produktion, inrätta på andra orter och äfven på landsbygden s. k. nederlag, där ölet tappas och hvarifrån desamma sedan dels säljes till afhämtning, dels kringföres och försäljes i husen inom orten. Detta gör, att orter, där ölbryggerier ej finnas, likvisst, och säkert i ännu högre grad, blifva utsatta för alla de olägenheter, som ofta följa med dylik försäljning. Särskildt vid järnvägsstationer inrättas sådana nederlag, och oordningar i flera afseenden följa därmed.

Då mig synes, att *kommunen ensam* borde äga rätt att bestämma, huruvida sådan försäljning, jag här påpekat, finge äga rum inom densamma eller icke, har jag ansett mig böra bringa frågan under Riksdagens pröfning, oafsedt att den s. k. maltdryckskommitténs förslag ej ännu hunnit att för Riksdagen framläggas.

Maltdrycks-
kommitténs
upplysningar
rörande
»nederlagen».

Att motionärens klagomål öfver ölförsäljningen från s. k. nederlag ingalunda äro obefogade, bestyrkes af de uppgifter, som maltdryckskommittén i samma afseende lämnat. Bland de spörsmål, om hvilka kommittén inhämtat kronofogdars och magistraters yttranden, förekommer äfven ett, som har följande lydelse: »I hvad mån hafva särskilda nederlag för bryggerier eller själfständiga tappningsaffärer visat sig vara till skada för nykterhet eller ordning?» Af de inkomna svaren meddelas ett summariskt sammandrag i den redogörelse för af kommittén infordrade utlåtanden och uppgifter, som år 1899 utgifvits såsom bilaga till dess betänkande. Af denna redogörelse inhämtas, att i 38 af rikets fögderier inga sådana nederlag eller tappningsaffärer funnos samt att inom 34 andra fögderier, af hvilka 12 hade endast tappningsaffärer och 5 endast nederlag, inga olägenheter ansågos hafva försports af dylika där befintliga affärer, hvilka, såsom emellanåt uttryckligen angifves, sköttes med god ordning och omsorg; och några kronofogdar säga sig anse ordentligt

skötta bryggerinederlag med hänsyn till nykterheten vara att föredraga framför andra ölförsäljningsställen. Från öfriga fögderier anföras däremot hvarjehanda olägenheter, hvarmed nederlagen och tappningsaffärerna visat sig förbundna.

Det klagas sålunda öfver att till följd af dessa affärer *åtkomsten till malt-drycker för mycket underlättats och konsumtionen* i följd däraf *omåttligt ökats*; särskildt anmärka några kronofogdar, hurusom säljaren för sitt eget uppehälle tvingas att uppdrifva sin omsättning så mycket som möjligt. Den omåttliga konsumtionen, till hvilken ölets billiga pris i dessa affärer bidrager, föranleder *berusning* med däraf följande *störande uppträden* å allmänna vägar och andra platser i närheten af försäljningsstället samt *förbrytelser mot person och egendom*, i synnerhet vid torg-dagar, möten, auktioner och andra till folksamlingar ledande förrättningar. Inom 41 fögderier hafva, i större eller mindre mån, visat sig olägenheter af detta slag. Mest framträdande synas de vara å sådana trakter, där en större arbetarebefolkning med mera tillfällig sysselsättning är samlad. Så skrifver t. ex. kronofogden i Ofvan-Siljans fögderi:

»Inom två af de större socknarna inom fögderiet, nämligen Orsa och Älfdalen, hafva sedan några år tillbaka funnits anordnade särskilda nederlag med tappningsaffärer för bryggerier å annan ort. Under tiden har inom nämnda socknar funnits synnerligen god tillgång på arbetsförtjänst vid timmerdrifnings- och vägbyggnadsarbeten m. m. Arbetarnes antal har därstädes, särskildt under vinter- och vårtiden, kunnat räknas i tusental, arbetslönerna ha varit goda, men en icke ringa del af arbetarnes förtjänster har funnit väg till öltappningsaffärerna, och ölkonsumtionen har, efter hvad med fullt skäl kan påstås, varit oerhörd. Ofta, särskildt vid likvidationstillfällen, ha ock vid och i grannskapet af öltappningslokalerna genom den öfverdrifna ölkonsumtionen, understundom i förening med på ett eller annat sätt anskaffade spritvaror, förekommit mer och mindre svåra förbrytelser mot person och egendom.» — — —

Från 10 fögderier anmärkes vidare, hurusom försäljaren ofta gör sig skyldig till *lagöfverträdelser* vid försäljningen eller eljest utöfver sin rörelse på sådant sätt, att därigenom *oloflig utskänkning främjas*; och 3 kronofogdar påpeka *svårigheten att utöfva kontroll* öfver dessa affärer. — — —

De sålunda anmärkta olägenheterna hänföra sig i de flesta fall till själfständiga tappningsaffärer; och från några håll förklaras uttryckligen, att olägenheterna visat sig endast af sådana affärer, men att däremot inom fögderiet befintliga bryggerinederlag skötts på sådant sätt, att de icke kunnat sägas vara till skada för nykterhet eller ordning.

Från ett par håll hafva likväl särskildt nederlagen visat sig skadliga. Detta är t. ex. fallet i Vaxholms fögderi, hvarest själfständiga tappningsaffärer dock saknas. Kronofogden där skrifver:

»Själfständiga tappningsaffärer finnas ej inom fögderiet. Nederlag[?] för bryggerier hafva däremot förekommit inom Danderyds skeppslags och Värmdö Södra länsmansdistrikter, och hafva dessa för landsbygdens befolkning visat sig mycket skadliga. Från dessa nederlag har försäljningen bedrifvits på sådant sätt,

att en fullständig utskänkning af maltdrycker ägt rum. Föreståndaren för en dylik affär är vanligen en ölutkörare, och som denne har provision på hvad han omsätter, har erfarenheten gifvit vid handen, att han ej skytt några medel för försäljningens uppbringande till den högsta möjliga utan hänsyn till om därom gällande förordning öfverskrides. Åtal för öfverträdelse härutinnan hafva ej ledt till åsyftad verkan, enär de bötfälldes vanligen ej kunnat anträffas, då böterna skolat uttagas. Då denna utskänkning mest afsett en mängd löst folk och arbetare, som samlat sig kring dessa ställen, har följden ock blifvit den, att oordningar uppstått, hvilket väckt missnöje hos kringboende. Bryggeriernas nederlag hafva därför visat sig vara till skada både för nykterhet och ordning.»

*Utskottets
uttalande och
hemställan.*

Af ordalydelsen att döma vill det synas, som om motionen utginge från den förutsättningen, att öltillverkare enligt nu gällande lagbestämmelser vore berättigade att ej blott från tillverkningsstället utan ock från s. k. nederlag å annan ort, än där tillverkningen äger rum, utan förvärfvande af särskildt tillstånd försälja maltdrycker till hvilka myckenheter som helst, alltså äfven till mindre belopp än 10 liter.

Detta senare antagande beror emellertid på ett förbiseende.

Flerstädes hafva visserligen tillverkare af maltdrycker sökt häfda den uppfattningen, att de i sin egenskap af tillverkare ägde att utan vidare drifva detaljhandel från så kalladt nederlag, åtminstone om till detta »nederlag» hörde lagerkällare. Sådan lagerkällare vore nämligen, enligt deras mening, att betrakta såsom hänförligt till själfva »tillverkningsstället.»

Vore denna uppfattning rörande vidden af tillverkares försäljningsrätt grundad, så skulle nämnda rätt gifvetvis vara synnerligen betänkelig, enär den lätt kunde komma att göra så godt som alla försök till begränsningar af ölhandeln illusoriska.

Lyckligtvis har dock ifrågavarande tolkning af ordet »tillverkningsställe» blifvit af högsta domstolen underkänd genom ett utslag, som för frågans bedömande synes vara af den vikt, att en kortfattad redogörelse för detsamma här må lämnas.

Under 1896 hade disponenten för ett bryggeriaktiebolag i Södermanlands län låtit sälja maltdrycker för afhämtning från en af bolaget förhyrd lagerkällare, som vore belägen på ett afstånd af omkring 1 kilometer från bolagets tillverkningsställe. Då hvarken bolaget eller dess disponent förvärfvat särskildt tillstånd till dylik försäljning, yrkade åklagaren ansvar för oloflig utskänkning af maltdrycker.

Svaranden medgaf, att försäljning af öl ägt rum på sätt åklagaren uppgifvit, men bestred åtalet under förmenande att bolaget varit lagligen berättigadt till dylik försäljning. Ifrågavarande källare, hvarest ölet låge lagradt 3 eller 4 månader, innan det ansåges färdigt till afsalu, vore på grund häraf att hänföra till bolagets tillverkningsställe, där bolaget ägde rätt att sälja sina tillverkningar.

Åklagaren åter bestred denna uppfattning; med den af svaranden föräktade åsikten skulle bryggeri kunna samtidigt på flera platser försälja sina tillverkningar, blott på hvarje af dessa platser någon del af den i tillverkningen ingående behandlingen af maldryckerna ägde rum.

Den åtalade fälldes af häradsrätten för första resan oloflig försäljning af maldrycker till böter, men besvärade sig hos hofrätten och anförde därvid: Med tillverkningsställe kunde icke förstås endast det ställe, där malten kokades och vörten försattes med humle, ty vörten i det skick, den vore efter kokningen, måste för att kunna föras i handeln undergå två särskilda jäsningar. Den ena af dessa skedde i s. k. jäskar omedelbart efter kokningen, men den andra, den s. k. efterjäsningen på fat, som droge en tid af omkring 2 månader, måste, enär den kräfde stort utrymme, försiggå utom bryggeriet i särskilda lagerkällare. Innan detta lagrade öl sedermera fördes ut i marknaden, måste det tappas på flaskor eller mindre fat, och stora transportkostnader blefve tillverkaren besparade, därest ölet kunde efter tappningen försäljas direkt från lagerkällaren i stället för att återföras till bryggeriet att därifrån säljas.

Åklagaren anförde häremot: Med tillverkningsställe, där bryggeriödkare ägde rätt till afhämtning sälja maldrycker, kunde icke förstås annan plats än den, där själfva bryggeriet vore beläget. Den omständigheten, att bryggeri å annat, mer eller mindre aflägsset ställe ägde eller förhyrde en eller flera källare, vare sig för lagring eller för allenast förvaring af det tillverkade, kunde icke medföra rättighet för bryggeriägaren att där idka försäljning af maldrycker till mindre belopp än 10 liter.

Hofrätten förklarade, att som med afseende af hvad i målet blifvit upplyst den plats, hvarifrån försäljningen af ifrågavarande maldrycker ägt rum, vore att hänföra till samma dryckers tillverkningsställe, blefve svaranden från ansvar befriad.

Länsmannen anförde besvär. Om hofrätten med sitt utslag afsett att fastställa, det lagerkällaren på grund af sin närhet till bryggeriet vore att hänföra till tillverkningsställe, så invändes däremot, att den låge å annans mark, i annat bysamhälle och å 1 kilometers afstånd från bryggeriet. Ansåge åter hofrätten hvarje lagerkällare vara att betrakta såsom tillverkningsställe, så följde däraf, att bryggeriödkare kunde hvar som helst få försälja sina tillverkningar i mindre belopp än 10 liter, blott han å försäljningsorten lagrade en mindre mängd maldrycker.

Bolagsdisponenten bestred ändringssökandet under framhållande bland annat däraf, att den plats, där en vara slutligt fullbordades, framför andra borde anses såsom varans tillverkningsställe.

Målet föredrogs den 2 november 1898 i högsta domstolen, hvarvid denna pröfvade lagligt att, med upphäfvande af hofrättens utslag, fastställa häradsrättens i målet meddelade beslut.

Genom detta prejudikat har blifvit fastslaget, att bryggeriägare, som vill hafva rättighet till försäljning från s. k. nederlag till mindre belopp än 10 liter, måste härtill skaffa sig särskildt tillstånd på sätt § 11 af gällande maltdrycksförordning föreskrifver. Erhåller han icke dylikt tillstånd, så kan han från nederlaget handla med myckenheter uppgående till 10 liter och därutöfver, men icke *lagligen* med mindre.

Detta senare innebär visserligen icke, att han ej *faktiskt*, lagen till trots, kan från sitt nederlag utan särskildt tillstånd drifva äfven detaljhandel. Så sker, som bekant är, i stor skala, och de medel, som härvid användas, äro hufvudsakligen tvänne: försäljning efter *salning* och försäljning genom *kringföring*.

Vill man sätta en damm för »nederlagens» fördärfliga utskänkningsrörelse, är det följaktligen användningen af *dessa* båda medel, som man måste söka motarbeta och begränsa.

Den s. k. salningen har maltdryckskommittén i sitt förslag till ny förordning rörande handeln med vin och maltdrycker velat försvåra genom tio-litersgränsens utbytande mot en tjugulitersgräns. Då ingen motion i sådant syfte föreligger, har utskottet emellertid saknat anledning att ingå i någon pröfning af detta förslag.

Däremot hafva vid innevarande riksdag inom Andra Kammaren tre motioner (n:o 111, n:o 154 och n:o 168) blifvit väckta, hvilka afse reglering och begränsning af rätten till försäljning genom kringföring, och utskottet, som fått dessa motioner till sig hänvisade, har med anledning däraf i sitt betänkande n:o 1 framlagt ett förslag, genom hvars förverkligande ifrågavarande försäljningssätt skulle blifva i väsentlig grad inskränkt. Vunne detta förslag framgång, vore äfven, enligt utskottets mening, de flesta olägenheter, som med handeln från de s. k. nederlagen äro förknippade, i och med detsamma undanröjda.

Motionären har för sin del sökt en bot mot dessa olägenheter i den af honom påyrkade föreskriften, att för *all* försäljning af maltdrycker från s. k. nederlag skulle krävas särskildt tillstånd, hvilket ej skulle få meddelas, såvida det ej samstämmigt tillstyrktes af vederbörande kommuns kommunalnämnd och kommunalstämma.

Ett stadgande af dylik art skulle innebära, att en *tillverkare* af maltdrycker blefve med hänsyn till dessas afsättning ställd under vida strängare bestämmelser än alla öfriga maltdrycksförsäljare. Hvarje annan person, som så behagade, skulle utan särskildt tillstånd kunna handla med vin, öl och porter i myckenheter af 10 liter och därutöfver, och

ville han drifva detaljhandel med samma drycker, skulle han enligt malt-drycksförordningens § 11 kunna af Konungens befallningshafvande undfå rättighet därtill, såvida blott *en* af de båda kommunalmyndigheter, saken gällde, understödde hans ansökan. Tillverkaren däremot — och han ensam — skulle med afseende på handeln från »nederlag» såväl i parti som i detalj vara beroende af speciellt medgifvande, hvilket ej finge lämnas, såvida ej båda de kommunala myndigheterna tillstyrkte detsamma.

Om det läte tänka sig, att tillverkaren af en vara genom någon lagstiftningsåtgärd af nu ifrågasatt art blefve försatt i ogynnsammare ställning än öfriga handlande med samma vara, skulle detta förmodligen endast leda därtill, att han ej brydde sig om att söka tillstånd för egen räkning utan i stället skaffade sig en s. k. bulvan, på hvilken de skärpta villkoren icke hade afseende. Frestelsen att så förfara låge åtminstone nära till hands, och i så fall skulle för nykterhetens sak tydligen *intet* vara vunnet.

Ehuru utskottet sålunda i likhet med motionären finner det synnerligen önskvärdt, att kommunerna ej, utan att de själfva därtill gifvit sitt fulla samtycke, skola kunna utsättas för de svåra missförhållanden, som ölhandeln från s. k. nederlag ofta framkallar, har utskottet ej kunnat öfvertyga sig om att ifrågavarande önskan skulle uppfyllas på det af motionären angifna sättet samt nödgas på grund häraf hemställa,

att herr Sjöbergs förevarande motioner ej må till någon Kammarens åtgärd föranleda.

Stockholm den 7 mars 1902.

På utskottets vägnar:

FRIDTJUV BERG.